

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕРЕКЛАД»

В статті аналізуються проблеми формування професійної компетентності у студентів спеціальності «Переклад», пропонуються шляхи вдосконалення перекладацьких вмінь і навичок для здійснення усного і письмового перекладу.

Ключові слова: професійна компетентність; компетентнісний підхід; лінгвістична компетенція; соціолінгвістична компетенція; прагматична компетенція.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації, реального виходу України на європейський ринок праці виникає нагальна потреба у підготовці перекладача, який володіє професійною компетентністю. Ринок висуває для сучасного фахівця цілу низку нових вимог, які недостатньо враховані або зовсім не враховані у програмах з підготовки фахівців.

Професійна діяльність перекладача є комплексною, що і зумовлює його багатоаспектну професійну підготовку, компонентами якої виступають філологічна, соціокультурна, психолінгвістична, педагогічна, інформаційно-технічна. Усі ці компоненти професійної підготовки слугують основою формування професійної компетентності перекладача.

Проблема теоретичного обґрунтування та практичного впровадження технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів потребує подальшого спеціального дослідження.

Аналіз наукових студій. Поняття професійної компетентності було предметом розгляду в роботах О.С. Антонової, В. П. Безпалька, І. А. Зязюна, О. С. Ломакіної, Н. Г. Ничкало. Під професійною компетентністю перекладача розуміємо сукупність знань як рідної, так і іноземної мови (фонетичних, лексичних, граматичних, орфографічних), умінь відтворювати текст оригіналу, враховуючи його стилістичні та синтаксичні особливості та оволодіння комунікативними навичками

В наукових роботах О. Мартинюк, Г. Мирам, І. Сімкової зокрито загальні питання професійної підготовки та діяльності перекладачів. Вагомий внесок у дослідження проблем формування професійної компетентності перекладачів зробили М. Орел і О. Чередниченко.

Особливості підготовки майбутніх перекладачів та формування їх професійної компетентності стали предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжні вчених: Комісаров В. Н., Латишев Л. К., Сафонова В. В., Халєєва І. І., Ю. Хольц-Мянттярі та ін.

Отже, компетентнісний підхід щодо реалізації теоретичних і практичних завдань з професійної підготовки майбутніх перекладачів репрезентовано у науковій літературі досить широко. У той же час бракує досліджень, в яких основні положення компетентнісного підходу знайшли б практичну реалізацію у формуванні професійної компетентності як усних (особливо синхронних), так і письмових перекладачів.

Метою статті є аналіз наукових досліджень з проблеми формування професійної компетентності перекладача, виокремлення основних вмінь та навичок, необхідних перекладачеві в сфері усного і письмового мовлення,

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогіці існують різні підходи щодо підготовки фахівців у сфері перекладу, серед них чільне місце займає компетентнісний підхід, ідея якого в педагогіці зародилася на початку 80-х років минулого століття.

У роботах сучасних дослідників (І. О. Зимня, І. И. Анічков, Г. Рогова, Ю. Пасов, В. Г. Редько) наголошується на актуальності проблеми удосконалення змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців як однієї із складових їх професійної підготовки. Іншомовна підготовка відкриває широкі можливості для міжкультурного, особистісного і професійного розвитку людини, а тому доцільною є спрямованість навчання іноземної мови на формування професійної компетентності.

Згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, комунікативні мовні компетенції є такими, що надають людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з лінгвістичної, соціокультурної та прагматичної і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності [2].

У процесі формування професійної компетентності у студентів багато уваги приділяється інтенсифікації навчального процесу із застосуванням інноваційних технологій навчання. За допомогою інноваційних

технологій навчання на всіх рівнях підготовки фахівця долаються труднощі традиційної системи навчання, вони сприяють більш ефективному оволодінню як іноземною мовою так і професійними вміннями і навичками усного і письмового перекладу..

В. Н. Комісаров виділяє наступні вміння і навички, необхідні професійному усному перекладачеві [3]:

- уміння переходити з однієї мови на іншу;
- навички повноцінного аудіювання, тому що усний переклад передбачає швидке й адекватне розуміння різного за темпом усного мовлення та з різними особливостями вимови;
- уміння запам'ятовувати значні відрізки змісту;
- уміння відтворювати переклад в усній формі.

Перекладач має володіти технікою перекладу як з іноземної на рідну мову так і навпаки. Важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутнього перекладача відіграють мультимедійні засоби, вони сприяють покращенню знань студентів, прищеплюють міцніші навички й уміння необхідні майбутньому перекладачеві, сприяють інтенсифікації навчання і викликають зацікавленість у навчальному процесі. Студенти швидше реагують на іноземну мову, завдяки впровадженню у навчальний процес новітніх технологій вдосконалюються навички аудіювання, вміння переходити з однієї мови на іншу, вміння відтворювати переклад у формі усного мовлення. Саме комунікативна компетенція (знання культури мови оригіналу і мови перекладу й інші екстралінгвістичні знання і презентабельність (уміння перекладача професійно подати свій переклад) визначає багато в чому майстерність усного перекладача [3 с. 11–27, 105–117].

Професійна компетентність перекладача передбачає ознайомлення з основними положеннями сучасного перекладознавства й уміння використовувати їх під час вирішення практичних завдань.

У вітчизняних дослідженнях існує декілька підходів щодо тлумачення професійної компетентності. Представники одного з таких підходів вважають, що до ключових професійних компетенцій у сфері професійної комунікації (маючи на увазі, насамперед, підготовку письмових перекладачів) відносяться:

- іншомовна комунікативна компетенція;
- міжкультурна компетенція;
- властиво перекладацька компетенція;
- комунікативна компетенція в рідній мові.

Представники іншого наукового підходу дотримуються думки про те, що професійна компетентність перекладача включає в себе мовну, текстотвірну, комунікативну, особистісну та професійно-технічну компетенції. Мовна компетенція передбачає знання системи, норм, правил, фонетики, лексики, граматики і стилістики вихідної та цільової мов. Щодо текстотвірної компетенції, то вона полягає в тому, щоб майбутній перекладач міг продукувати аутентичні тексти на основі мовних одиниць і мовних висловлень. Комунікативна компетенція передбачає вміння адекватно транслювати та засвоювати іншомовну інформацію, комунікативно-функціональну еквівалентність текстів оригіналу та перекладу. Особистісна компетенція – це готовність студента до перекладацької діяльності, її складовими є ерудованість, добра

пам'ять, необхідні якості мислення (гнучкість, обачність, широта, критичність), здатність до самоосвіти, саморозвитку. Технічна компетенція інтегрує знання, вміння та навички, які є необхідними для виконання певного виду діяльності.

Дослідник М. Орел вважає, що формування професійної компетентності перекладача повинно бути спрямоване на забезпечення таких основних функцій, як-то: письмова та усна комунікація у певних сферах діяльності; застосування сучасних методів збирання та оброблення інформації, використання глобальних інформаційних мереж, автоматизованих пошукових систем, електронних баз даних, глосаріїв та довідників, проведення наукових досліджень у сфері професійної діяльності. [4]

Дослідник О. І. Чередниченко пов'язує необхідні складові професійної компетентності усного і письмового перекладача із чотирма основними функціями перекладу в сучасному світі, а саме: як потужного засобу спілкування між людьми, народами і культурами; як засобу передавання знань (когнітивна функція); як засобу створення нового тексту, який входить у стилістичну систему іншої мови та іншої культури, а, отже, має враховувати її рецептивні можливості (креативна функція); як засобу захисту менш поширених мов від тиску однієї або декількох глобальних мов, які прагнуть захопити інформаційний простір (захисна функція) [6]. Науковець вважає, що для забезпечення всіх цих функцій перекладач (усний і письмовий) має володіти мовною та культурною компетенціями у вихідних і цільових мовах, солідним когнітивним багажем та референційною компетенцією у конкретній галузі, стилістичною компетенцією (володіння мовленнєвими жанрами та репертуарами виражальних засобів у межах окремого жанру), здатністю чинити опір надмірному іншомовному впливу, берегти національну культурну спадщину, розвивати і поширювати рідну мову[6].

Отже, важливими складовими формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів є усна та письмова ситуаційна комунікація, у тому числі і телекомунікаційні контакти з носіями цільової мови, її використання в навчально-професійних контактах, що, безумовно, сприяє оволодінню мовним матеріалом на усіх мовних рівнях (фонетичному, морфологічному, лексичному і синтаксичному), формуює вміння стилістично правильно будувати та оформляти змістовний вислів.

М.Д. Волчанська виокремлює такі складові професійної перекладацької компетентності:

- фахова компетенція (наявність відповідних знань, умінь та навичок для ефективного виконання своєї професійної діяльності: знання теорії перекладу та суміжних дисциплін (порівняльної лексикології, граматики й стилістики мов перекладу); усвідомлення норм обох мов, перекладацьких норм, що визначають вибір стратегії перекладу; володіння технікою перекладу; вміння професійно перекладати у межах одного або декількох жанрів та стилів письмового та усного перекладу; навички роботи з довідковими джерелами інформації, володіння новітніми інформаційними технологіями; психічні якості перекладача, його пове-

дінка, вміння контролювати емоції, вирішувати типові професійні завдання);

– інтелектуальна компетенція (освіченість перекладача; здатність оцінити та мобілізувати свої уміння й навички);

– мовна компетенція (знання мовного матеріалу, вміння долати мовні труднощі при перекладі);

– мовленнєва компетенція (особливе «перекладацьке» володіння мовами перекладу та оригіналу як на рецептивному, так і на продуктивному рівні);

– семантична компетенція (глибоке розуміння тексту; вміння «побачити» та передати імпліцитну складову тексту оригіналу; володіння фоновими знаннями позамовної предметної галузі);

– текстотвірна компетенція (вміння правильно визначити тип тексту оригіналу, його структуру й складові елементи, знати алгоритм переходу – перекладацькі стратегії та прийоми – від тексту оригіналу до тексту перекладу із збереженням типологічних ознак);

– інтерпретаційна компетенція (здатність до «перекладацької» інтерпретації тексту, тобто бачення його очима носія іншої мови, культури);

– міжкультурна компетенція (знання з країнознавства – культура, традиції; соціокультурні дані; володіння, розуміння та вміння передати мовою перекладу реалії, пов'язані з життям та побутом країни, мова якої задіяна у перекладі) [1].

До програми підготовки майбутніх перекладачів в останні роки включено, на наш погляд, досить-таки важливу дисципліну «теорія комунікації». Методологічні принципи теорії комунікації відбивають досягнення психолінгвістики, лінгводидактики, соціолінгвістики. В основі комунікативного підходу Ю. Найда бачить запозичення в теорії комунікації основних

понять, таких як джерело, повідомлення, рецептор, зворотний зв'язок, процеси кодування й декодування. Як ми вже відзначали, комунікативний підхід є одним з найважливіших принципів сучасної лінгвістики, отже, і невід'ємною частиною лінгвістики перекладу [7].

Слід зазначити, що для ефективного розвитку комунікативної, зокрема комунікативно-мовної компетенції необхідно забезпечити навчальний процес сучасними підручниками і навчальними посібниками, методичними розробками, мультимедійними програмами, які, на нашу думку, мають враховувати особливості підготовки фахівців у конкретному регіоні.

Перед викладачами гостро постає проблема розвитку мовної компетенції студентів, успішне вирішення якої вбачаємо у налагодженні міжнародної співпраці з вищими навчальними закладами інших країн, у залученні студентів, майбутніх перекладачів, до участі в міжнародних проєктах, конкурсах на кращий переклад художнього тексту, поетичних творів, науково-технічних текстів тощо.

Проаналізувавши різні підходи щодо формування професійної компетентності перекладача, можна зробити наступні **висновки**:

– вимоги до професійної підготовки конкурентоздатних спеціалістів в галузі перекладу повинні враховувати рекомендації Ради Європи, в яких чітко окреслюється завдання формування плюралінгвальної та плюракультурної компетенції студентів;

– підготовка майбутніх перекладачів має бути комплексною і включати в себе не тільки дисципліни професійного спрямування, а й лінгвопсихологічну, країнознавчу, культурологічну підготовку;

– важливими складовими професійної компетентності перекладача є інтелектуальна, соціокультурна і міжкультурна компетенції;

Список використаних джерел

1. Волчанська М. Д. "Компетенція" і "компетентність" у галузі методики навчання / М. Д. Волчанська – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : alma.mater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/NN9/10navppd.pdf.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Николаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Курс лекций. – М. : ЭТС. –1999. – 192 с. 11–27, 105–117
4. Орел М. В. Основні компоненти професійної компетенції перекладача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2012/Philologia/6_110105.doc.htm
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычной речи / Е. И. Пассов. – М., 2001. – 212 с.
6. Череди́ченко О. Складові професійної компетенції письмового та усного перекладача/ О. Череди́ченко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2007. – № 41, Іноземна філологія. – С. 25–27.
7. Nida E. Componential Analysis of Meaning. – The Hague/ – Paris : Mouton, 1975. 7. Newmark P. Approaches to Translation. – Oxford, 1981.

Я. В. Мукатаєва,

канд. філол. наук, доцент, ЧНУ ім. П. Могили, г. Николаєв, Україна

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ПЕРЕВОД»

В статье анализируются проблемы формирования профессиональной компетентности у студентов специальности «Перевод», предлагаются пути усовершенствования переводческих умений и навыков для осуществления устного и письменного перевода.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; компетентностный подход; лингвистическая компетенция; социолингвистическая компетенция; прагматическая компетенция.

TO THE PROBLEM OF FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE FOR THE STUDENTS OF SPECIALITY «TRANSLATION»

The article analyses the problems of professional competency formation of future translators. The author suggests the ways of improving the translation skills for oral and written translation.

Key words: professional competency; competency based approach; linguistic competence; sociolinguistic competence; pragmatic competence.

Рецензенти: *Мещанінов О. П.*, д-р пед. наук, професор;
Коваль Г. В., д-р наук з держ. упр., в.о. професора.

© Мукатаєва Я. В., 2017

Дата надходження статті до редколегії 12.04.17